

Katwe'nin Kraliçesi

Nereden geldiğin önemli değil, her zaman harika şeyler başarabilirsin.

Prof. Dr. Ergin Çiftçi

Sporcu
erginciftci@gmail.com

Mavikale'nin bu sayısında, son derece olumsuz koşullarda yaşayan bir kız çocuğunun satrançla değişen hayatını anlatan bir filmi tanıtacağım: Katwe'nin Kraliçesi

Filmin Künyesi

Türkçe adı	Katwe'nin Kraliçesi
Orijinal adı	Queen of Katwe
İngilizce adı	Queen of Katwe
Yönetmen	Mira Nair
Yapım yılı	2016
Yapımcı ülke	ABD
Orijinal dil	İngilizce
Süresi	124 dakika
Eserin yazarı	Tim Crothers
Oyuncular	Madina Nalwanga, David Oyelowo, Lupita Nyong'o, Martin Kabanza, Taryn Kyaze, Ivan Jacobo, Nicolas Levesque, Ronald Ssemaganda, Ethan Nazario Lubega, Nikita Waligwa
Uygun yaş sınırı	PG (Küçüklerin ebeveyn refakatinde izlemesi önerilir)
IMDB Puanı	7.2

Katwe'nin Kraliçesi filminin afişi.

Phiona Mutesi adlı genç kız, Afrika satranç şampiyonluğu için final maçına çıkarken çok heyecanlıdır. Aslında bırakın şampiyon olmayı, finale çıkması bile bir peri masalı gibidir. Daha 5 yıl öncesine kadar Afrika'nın yoksul ülkesi Uganda'da, Kampala kentinin kenar mahallesi Katwe'de son derece olumsuz şartlarda yaşam mücadelesi vermiştir. Annesi, ablası ve iki erkek kardeşi ile yaşayan Phiona mısır satarak, kardeşlerine bakarak, evin her türlü işini yaparak ailesine katkıda bulunmaya çalışmıştır.

Phiona'nın hayatı, bir taraftan parlak bir iş başvurusundan haber beklerken diğer taraftan da bölgedeki çocuklara futbol ve satranç antrenörlüğü yapan Robert Katende ile tanışmasıyla değişir. Katende, bazı çocukların futbol oynamaktan çekindiğini fark eder. Çocuklar sakatlanmaktan korktuklarını çünkü doktor için gereken paraları olmadığını söylerler. Katende, satrancı daha güvenli bir seçenek olarak sunar, çocuklar tereddüt edince de satrancı çok seven zengin çocuklarını yenmenin ne kadar keyifli ve kazançlı olduğunu anlatır.

Satranç dersleri derme çatma bir barakada yapılmaktadır. Erkek kardeşini takip eden Phiona, satranç okulu ile tanışır. Satranç taşları onu ilk görüşte büyüler. Katende, deneyimli öğrencisi Gloria'dan, Phiona'ya ilk ders için öğretmenlik yapmasını ister. Phiona, taşların adlarını, hareket biçimlerini ve oyunun amacını öğrenir. En sevdiği hamle, en zayıf taş olan piyonun en güçlü taş olan vezire terfi etmesi olur.

Katende, daha deneyimli öğrencilerle ilgilenmekte, bazen de bütün sınıfa birden ders vermektedir (Diyagram 1). Phiona başlangıçta sürekli kaybetse de asla pes etmez. Bulduğu her fırsatta satranç çalışır. Kardeşi Brian ile mum ışığında, gazoz kapaklarından oluşturulmuş bir satranç takımıyla oynar. Zamanla Phiona'nın satrançta çok yetenekli olduğu anlaşılır. Okulun güç-

lü oyuncularından Joseph'i parlak bir oyunla mat eder (Diyagram 2). Okulun en iyisi olan Benjamin'i de yenince şampiyonluğu temsil eden ahşaptan oyma satranç taşının sahibi olur (Diyagram 3).

Öğrencilerinin giderek ilerlediğini gören Katende, onları varlıklı öğrencilerin okuduğu bölge kolejindeki turnuvaya götürmeye karar verir. Kolejün müdürü varoşlardan gelen çocukların kendi öğrencileriyle karşılaşmasını istemez. Ancak Katende öylesine ısrar eder ki çok yüksek olan katılım ücretini ödemeleri halinde katılım onayı alır. Katılım ücretini de futboldan kazandığı parayla kendisi öder.

Kolej çocuklarıyla karşılaşma gerçekten çok dramatik olur: Kendileri gibi siyah tenli ama temiz, iyi giyimli, düzenli, kendinden emin çocuklar sanki bu ülkeye ait değil gibidir. Ancak turnuva başladığı zaman bu göz kamaştırıcı çocukların küçümseyici, aşağılayıcı

Phiona, satranç okulunun en güçlü öğrencilerini yeniyor.

cı, böbürlenlen davranışları gün yüzüne çıkar. En güçlü oyuncuyla karşılaşan Phiona'nın oyunu alarak altın madalya kazanması Katende dışında herkes için sürpriz olur. Katende, Phiona'ya ve "piyonlarım" diye hitap ettiği öğrencilerine evinin kapılarını açar. Öğretmen olan eşi, Phiona'ya okumayı öğretince artık satranç kitapları da kapılarını açmış olur. Phiona satrancını giderek ilerletir.

Brian'ın motosiklet kazasında yaralanması, evlerinden kovulmaları ailenin zor zamanlar geçirmesine neden olur. Ablasının para yardımı ile aile kendine yeni bir barınak kiralar.

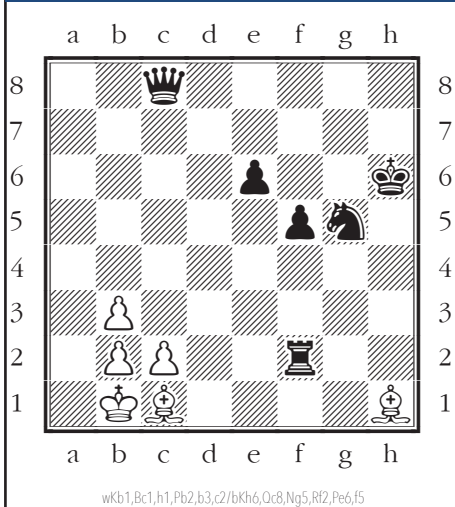
Sudan'da yapılan bir turnuva ile Phiona ilk kez bir uluslararası turnuvaya katılır. Uganda'nın Afrika şampiyonluğunu kazanmasında önemli katkıda bulunur (Diyagram 4). Bu başarıları Phiona'nın bulunduğu olumsuz koşulları sorgulamasına, çok daha iyi olanakları olan bir yaşam özlemi duymasına neden olur.

Phiona, henüz 14 yaşındayken Uganda'yı Rusya'da yapılan satranç olimpiyatında temsil eder, ancak istediği başarıyı elde edemez. Yaşadığı hayal kırıklığı büyük olsa da Katende ve annesinin desteği ile kendini toplarlar.

Turnuvayı kazanarak hem ailesine hem de içinden çıktığı Katwe'ye bayram sevinci yaşatır.

Katwe'nin Kraliçesi, gerçek bir yaşam öyküsüne dayanır. Phiona Mutesi'nin ilgi çekici yaşam öyküsü 2006 yılında kısa bir belgesele de konu

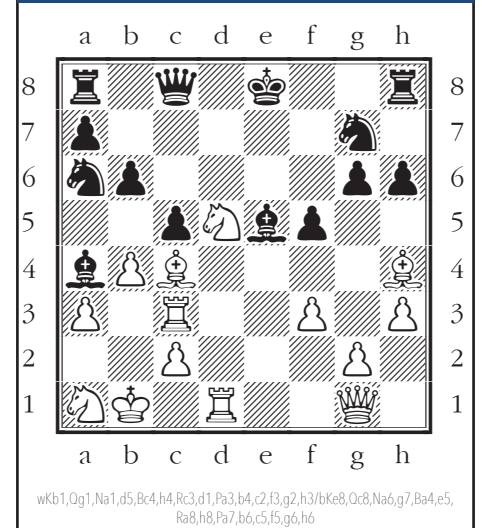
Diyagram 1

Robert Katende – Okul Öğrencileri
Siyah hamlededir.

1...♔h2 Katende öğrencilerine fili nasıl kurtarabileceklerini sorar. Öğrenciler başlangıçta böyle bir hamle olmadığını söylediler de oyuna konsantre olunca 2...♙f3 hamlesini bulurlar. Oysa Siyahlar 2...♙xc2+ 3.♙a2 ♙xc1 hamleleriyle kolayca kazanabilir.

Diyagram 2

Phiona - Joseph

Beyaz hamlededir.

1. ♙e1 ♙f8 2. ♙xe5 ♙e8 3. ♙d6+ ♙g8 4. ♙f6# Phiona bu mat ile Katende'yi bile şaşırtıyor.

olmuştur. Katwe'nin Kraliçesi, Phiona Mutesi'yi Rusya'da yapılan dünya satranç şampiyonasında tanıyan ve çok etkilendiği yaşam öyküsünü yazan gazeteci Tim Crothers'ın kitabına sadık kalıyor. "The Queen of Katwe: One Girl's Triumphant Path to Becoming a Chess Champion" adlı kitap Hintli kadın yönetmen Mira Nair tarafından perdeye uyarlanmıştır. Özellikle Musson Düğünü ile hafızlarda yer eden Mira Nair, Katwe'nin Kraliçesi'nde başarılı bir yönetmenlik ortaya koyuyor. Kederin ve sevincin, hayal kırıklığının ve umudun iç içe geçtiği, başarıyla oluşturulmuş varoş atmosferi izleyiciyi hemen içine çekiyor. Gerçek yaşamdan çıkıp gelen karakterler sahicilikten zerre kaybetmeden perdeye yansıyor. Filmde tüketici yaşam koşullarına direnciyle izleyiciye kendini hayran bırakan anne rolünü Lupita Nyong'o başarıyla canlandırıyor.

Filmde satranç sahnelerinin genellikle ustalıklı oluşturulduğu izlenimi ediniliyor. Filmin yazılarından gerçek yaşamında da bir satranç antrenörü

Phiona turnuvalarda başarıdan başarıya koşuyor.

olan Robert Katende'nin filmin satranç danışmanlığını üstlendiği anlaşıyor. Buna karşın film yine de satranç sahnelerinde bazı eksiklikleri ve hataları barındırıyor. Katende'nin fildişi nasıl kurtarabileceklerini sorduğu konumda, başlangıçta siyah atın açmazda olduğunu fark etmeyen öğrenciler, sonunda 2. ♔f3 hamlesini bulsalar da Siyahlar oyunu 2... ♙xc2+ 3. ♔a2 ♙xc1 hamleleriyle kolayca kazanır (Diyagram

1). Bu konumun iki taraf için eşit bir biçimde dizilmesi daha uygun olurdu. Phiona'nın Benjamin'i yenerek okulun en iyi oyuncusu unvanını aldığı maçta satranç tahtası ters yerleştirilmiştir. Bu konum da taşlar açısından eşit dizilmediğinden oyun hamle hatalarıyla dolu bir biçimde devam ediyor. Oysa Benjamin, piyonunu sürmeye devam etmek yerine, ♗f2 hamlesiyle mat olmaktan kolayca kurtulabilirdi. Okul turnuvası-

Diyagram 3

	a	b	c	d	e	f	g	h
8								
7								
6								♜
5							♞	
4	♜	♜	♜					♞
3					♔	♜		♞
2	♞	♞	♞					
1					♔	♞		
	a	b	c	d	e	f	g	h

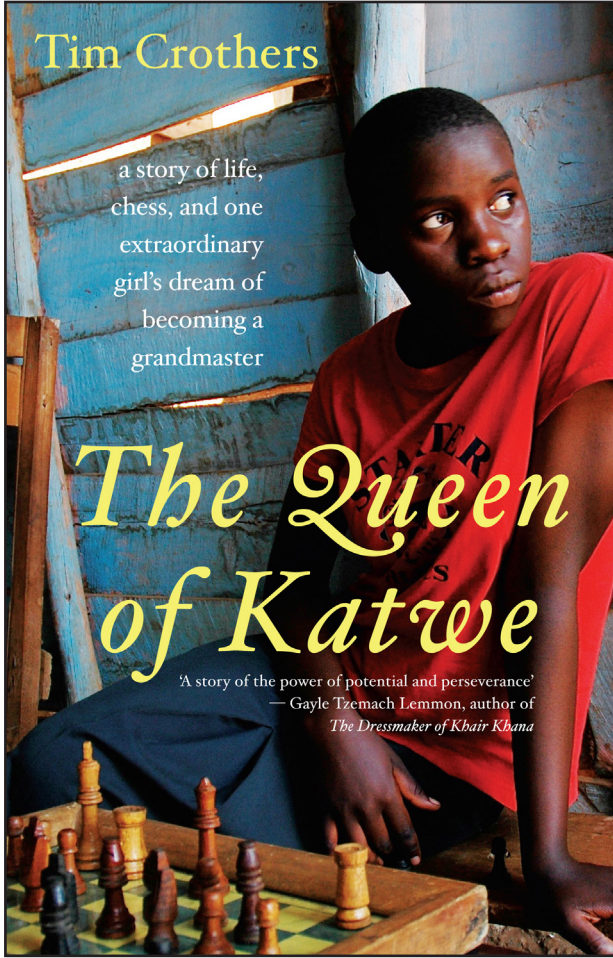
wKe1, Nh3, Bf1, Pa2, b2, c2, g5, h4/fbKe3, Pa4, b4, c4, f3, h6

Benjamin - Phiona
Siyah hamleledir.

1...h×g5 2.h×g5 b3 3.a×b3 c3 4. b×c3 a3 5.g6 a2 6.g7 a1♔#

Katende, öğrencisi Phiona'nın artık kendinden daha güçlü bir oyuncu olduğunu fark ediyor.

Tim Crothers'in filme konu olan kitabı.

na giden çocukların o zamana dek hiç notasyon ve saat kullanmadan oynamış olmalarına karşın bu konularda şaşkınlık yaşamamaları, herhangi bir zorluk çekmemeleri de satranç açısından saptanan eksiklikler arasında sayılabilir.

Varoşlarda yaşayan satrançseverlerin oynamak için kendi ürettikleri satranç takımları da görülmeye değer. Phiona ve kardeşi Brian'ın gazoz kapaklarını kullanarak yaptıkları satranç taşları satrançsever izleyiciyi duygulandırıyor. Phiona, kardeşi Brian'ın hastanedeki kareli battaniyesi üstünde bile kendi kendine satranç oynadığı o gazoz kapaklarını, annesi hastane masraflarını ödeyemediği için hastaneden gizlice kaçarlar, cebine doldurmayı ihmal etmeyecektir.

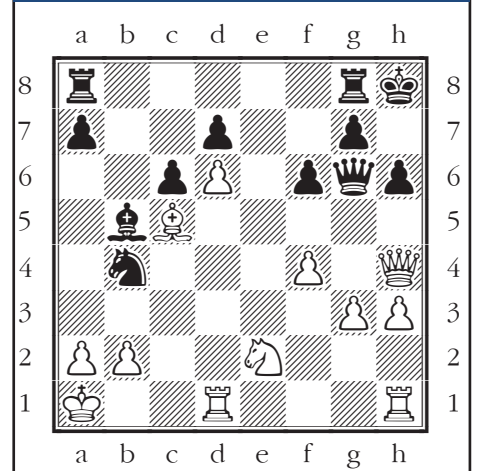
Phiona'nın satrançta nereye kadar gelebildiğini görmek için kısa bir araştırma yapıyorum. Halen 1628 ELO puanı ile ülkesi Uganda'nın üç numaralı aktif oyuncusu olan Phiona, dört satranç Olimpiyatına katılmış. Bunlardan, 2012 yılında İstanbul'da yapılanında Kadın Usta Adayı (WCM) unvanını hak etmiş. Phiona'nın başarısı çok ilgi çekse de ivmelenerek sürmediği çok açık. Kişisel görüşmelerinden Phiona'nın bir çocuk doktoru olmak istediği, Katwe'de yaşayan çocuklar için barınma, sağlık ve eğitim hizmeti veren bir merkez açmayı hedeflediğini öğreniyorum. Bu hedefler satrancın Phiona'ya madalyalar, kupalar ve şöhretten çok daha fazlasını kazandırdığını gösteriyor.

Katwe'nin Kraliçesi, güçlü karakterlerin adeta birbiriyle yarıştığı bir film.

Robert Katende, misyoner olarak başladığı mücadelesinde yoksul çocuklar için inanılmaz fedakârlıklar yaparak, öğrencisi Phiona'yı zirveye taşıyan bir satranç antrenörü olarak, aslında üstüne bir filmin kurulabileceği gerçek bir kahraman. Phiona'nın annesi, çocukları için saçını süpürge eden, onları yalnızca güçlülerin hayatta kalabileceği Afrika ormanında korumak için gerektiğinde vahşi bir panter gibi yırtıcı hale gelebilen, gerçek bir anne.

Bütünyle satranca odaklanan Katwe'nin Kraliçesi, yalnızca satrancı değil, onun varlığında vücut bulan insanın direnme gücünü ve yaşama sevincini de kutsuyor. Film bu özellikleriyle satranç bilen bilmeyen, seven sevmeyen bütün izleyiciler tarafından görülmeyi hak ediyor.

Diyagram 4

wKa1,Oh4,Ne2,Bc5,Rd1,h1,Pa2,b2,d6,f4,g3,h3/bKh8,Og6,Nb4,Bb5,Ra8,g8,Pa7,c6,d7,f6,g7,h6

Afrikan Kız Oyuncu - Phiona

Siyah hamlede dir.

1... ♖c2+ 2. ♔b1 ♜a3+ 3. ♔a1 ♜b1+ 4. ♜xh1 ♜c2#

Film bitiyor, düşünüyorum; Phiona ne kadar da tanıdık gelmişti bana. O da her gün gördüğüm, acısını dinlediğim, yarasına merhem sürdüğüm yoksul çocuklardan biriydi. Büyüyünce ne olmak istediği sorulunca, hastalığını birden unutup, mutlulukla "Çocuk doktoru!" yanıtını veren o güzel çocuklardan biri... Phiona'nın satrancı neden bu kadar çok sevdiğini de anlayabiliyordum. Beyazlar onların olsun, ilk hamleyi onlar yapsın, kabulüydü, kendi renginde o siyah taşlar yeterdi ona, yeter ki ona da bir fırsat verilsin, o da sürsün çelimsiz bir piyonu umutsuzca. Kurumuş, toza dönmüş toprağında, işte böyle küçük ümitler beslerdi Phiona. Toprağından ne olursa olsun kopmaz, küçük avucunda büyük denizler taşırdı, derin çatlaklarına dökmek için. Gerçek bir kraliçeydi Phiona, hamlesini yapar ve sabırla beklerdi; Afrika'nın güzel çocukları, siyah çiçekler gibi filizlenirdi belki.

Kaynaklar

<http://www.imdb.com/title/tt4341582/>
(Erişim tarihi: 06.03.2017)